

ПОЕТИКА ПАТРІОТИЧНОЇ ПІСНІ ГІРСЬКИХ МЕШКАНЦІВ
(на матеріалі поетичних творів «Czerwony pas, za pasem broń» Юзефа
Коженювського, «Верховинець» Миколи Устияновича та «My Heart's in the
Highlands» Роберта Бернса)

Стаття розглядає окремі культурологічні аспекти словесного мистецтва географічно віддалених між собою гірських мешканців північної Великобританії та західної України і встановлює типологічні та контактньо-генетичні зв'язки, насамперед, на рівні поезики та ментальності. **Ключові слова:** пісня, гуцул, шотландець, контактньо-генетичні зв'язки, типологічні сходження.

Карбашевская О.В. Поэтика патриотической песни горных жителей (на материале поэтических произведений «Czerwony pas, za pasem broń» Юзефа Коженювского, «Верховинець» Николая Устияновича и «My Heart's in the Highlands» Роберта Бернса). В статье исследуются некоторые культурологические аспекты словесного искусства географически удаленных между собой горных жителей северной Великобритании и западной Украины и устанавливает типологические и контактньо-генетические связи, прежде всего, на уровне поэтики и менталитета. **Ключевые слова:** песня, гуцул, шотландец, контактньо-генетические связи, типологические восхождения.

Karbashevska O.V. Poetics of the patriotic song of mountainous dwellers (on poetic pieces of «Czerwony pas, za pasem broń» by Józef Korzeniowski, «Verkhovynets'» by Mykola Ustyvanovych and «My Heart's in the Highlands» by Robert Burns. The article is focused on separate culture studies aspects of word art of geographically distant mountainous dwellers of northern Great Britain and western Ukraine and establishes typological and contact-genetic ties, first of all, on the level of poetics and mentality. **Key words:** song, hutsul, Scot, contact-genetic ties, typological similarities.

Постановка наукової проблеми та її значення. Висвітлення україно-польських культурних зв'язків, насамперед української школи у польській літературі, має давню історію наукових досліджень як українською, так і польською сторонами. Постать польського письменника Юзефа Коженювського є важливою для української культури передовсім своєю драматургійною спадщиною. У Польщі Ю. Коженювський більше відомий як драматург, а не повістяр. З часом обговорення творчого доробку Коженювського, а саме його драми «Karpassu górale», стає об'єктом зацікавлень усе більшого кола українських учених. Сьогодні українознавчі дослідження мають можливість під новим ракурсом висвітлювати питання становлення української літератури першої половини ХІХ ст. та історію

українського театру початку ХХ ст. на західній Україні. Аналіз польської преси «Karpassu górale» чи згадки про неї стали невід'ємною частиною роздумів таких українських і польських письменників та літературознавців як: Леся Українка (1900), К. Bartoszyński (1951), Д. Чижевський (1956), S. Kawyn (1958), Р. Кирчів (1961), І. Пільгук (1965), Є. Нахлік (1981), М. Шалата (1987), J. Kulczycka-Saloni, M. Straszewska (1990), а також театрознавців: В. Czarnik (1898), А. Мельничук (1971), Н. Струтинська і А. Саполькіна (2008)) та ін. Так чи інакше, останні повідомлення української преси про драматургічний доробок Ю. Коженювського датуються 2005 («День»), 2008 («Дзеркало тижня»), 2010 («Радіо Свобода»), 2011 («Україна Молода») роками.

Хоча в українському порівняльному літературознавстві відбуваються активні пошуки у царині інтеркультуральних студій, компаративному дослідженню україно-польських та шотландських патріотичних пісень гірського ареалу приділяється недостатньо уваги, що і визначає **актуальність** даної статті.

Головною **метою** роботи є висвітлення історії літературного походження популярних пісень польської «Czerwony pas, za pasem broń», української «Верховино, світку ти наш» та зіставити їх із шотландською «My Heart's in the Highlands». Досягнення цієї мети передбачає розв'язання конкретних **завдань**: 1) дослідження контактено-генетичних зв'язків на матеріалі «Czerwony pas, za pasem broń» та «Верховино, світку ти наш»; 2) дослідження типологічних сходжень на прикладі україно-польських та шотландської патріотичних пісень.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Завдяки географічному розташуванню Гуцульщини, самобутнього етнокультурного регіону мешканців українських Карпат, вона здавна була і залишається територією інтенсивних міжкультурних контактів, наслідком яких стала відкритість цього регіону до сприйняття та адаптації австрійських, румунських, словацьких, угорських, чеських цінностей. Проте в силу суспільно-історичних обставин найтісніші процеси міжнаціонального культурного обміну, на мою думку, встановилися, насамперед, із польським краєм, внаслідок чого відбулися зустрічні процеси взаємного зацікавлення,

симпатії, зближення та інтеграції деяких елементів української та польської культур.

Сьогодні у смт. Верховина Івано-Франківської області біля ріки Черемош, поетичного символу Карпат, розташований Музей побуту, етнографії та музичних інструментів. Саме у виконанні його організатора, обдарованого музиканта і співака, але, передовсім, гуцула за походженням та ментальністю Романа Кумлика, відбулося моє знайомство із фрагментом пісні «Червоний пас», яка кликала до танцю і співу своєю запальною енергетикою. Пісня не залишила байдужими і почесних гостей із одного з найдавніших у Європі Ягеллонського університету у Кракові, котрим вона і була адресована:

*Czerwony pas, za pasem broń
I topór, co błyska z dala,
Wesoła myśl, swobodna dłoń:
To strój, to życie górala.
Приспів:
Tam szum Prutu, Czeremoszu huculom przygrywa,
A ochocza kołomyjka do tańca porywa.
Dla Hucula nie ma życia, jak na poloninie,
Gdy go losy w doły rzucą, wnet z tęsknoty ginie [11].*

Як виявилось, слова та мелодія «Червоного пасу» добре відомі професорові Анні Ніжегородцев та її колезі др. Софії Голаб-Меєр, оскільки пісня супроводжувала чимало святкувань та гостин у їхньому культурному середовищі.

Тематичні, ідейні, сюжетні перегуки згаданої польської пісні, української «Верховино, світку ти наш» та шотландського твору «Мое серце в горах» передають загострене до краю почуття любові та відданості польських і українських гуцулів, шотландських горян до своєї Батьківщини, змальовують мальовничу, неповторну красу Карпат та шотландських Височин.

На одній із найбільш відвідуваних відео вебсторінок www.youtube.com можна почути у виконанні шкільних, камерних ансамблів, естрадних груп і співаків Британії та США шотландську пісню «Мое серце в горах». У емоційному плані тут, як правило, відбувається протиставлення сірого, тісного урбаністичного мегаполісу вільним просторам та живим, яскравим кольорам краєвидів гір та чистого, ясного неба.

«Мое серце в горах» (1789 р.) належить перу відомого шотландського поета Роберта Бернса. На прикладі даного твору, як і більшості поезій Р. Бернса, спостерігаємо рух у площині «фольклор — література — народне побутування». Використання Бернсом сюжетів шотландських народних балад та пісенних мотивів при створенні поезій є однією із мотивацій сучасної популярності та широкого застосування авторських віршів у якості обов'язкового пісенного супроводу на різного роду церемоніях та урочистостях англомовного світу.

Концентрація ідейного змісту поетичних творів, а саме патріотичних мотивів, у рефренах чи не найбільше споріднює шотландський та слов'янські твори.

У пісні Р. Бернса ліричний герой перебуває далеко від рідної домівки, і в його почуттях панують мотиви смутку, печалі, туги за улюбленими шотландськими горами:

*Мое серце в верховині і душа моя,
Моя дума в верховині соколом буя,
Моя мрія в гори лине наздогін вітрам,
Мое серце в верховині, де б не був я сам* [Переклад М. Лукаша. 4, с. 53].

У наведеному перекладі англійського первотвору Микола Лукаш вловив і підсилив інтенції автора. Емоційний ефект досягається завдяки наскрізному повтору слів «мое», «моя»: оригінальне «my heart» отримує різноманітні варіації для вираження внутрішнього світу ліричного героя. Зрештою, український перекладач досягає динамічнішої та мажорнішої, не геть безнадійної, тональності.

Порівняймо із польським, який ми навели вище, та українським приспівками:

*Ой нема то краю, краю над ту Верховину
Коби ми лиш погуляти хоч одну годину!*

*Задудніли сіромахи, в полонині чути,
Як же ж тебе, Верховино, тяжко позабути!* [1]

Образи природи та метафоричне змалювання славетного історичного минулого Шотландії (країни честі і гідності) передають патріотичні почуття верховинця до Батьківщини. Краса гірської місцевості змальовується автором через пейзажні образи верхівок, вкритих снігом, зелених долин, бистрих рік і

буйних ручаїв, лісів та густих дібров, а також звірів — дикого оленя, козулі, які мешкають у горах.

Найбільша художня узагальненість серед трьох аналізованих пісень притаманна поезії Бернса. Мотив прощання героя із горами створює образ відстані, недоторканності, застиглості, певної сакральності і абстрагованості, до того ж налаштовує на мінорний тон.

Це спричинило і до того факту, що у канві твору «My Heart's in the Highlands» Р. Бернс не подав жодної конкретної географічної вказівки на місце дії — Шотландію. Таким чином у пісні відбулося поєднання шотландського неповторного та транснаціонального спільного, оскільки пісня може стосуватися патріотичних настроїв мешканців будь-якого гірського куточка світу, а також туги чи то урбаністичного, чи сільського жителя, який перебуває далеко від домівки.

На противагу, пісні карпатських гуцулів насичені повсякденними побутовими деталями, які безпомилково локалізують місце дії у просторі — Карпати. Їхні приклади подаємо польською та українською мовою, що вказують відповідно на «Czerwony pas, za pasem broń» чи «Верховино, світку ти наш»: топоніми Czarnohora; Бескиди, Поділля; гідроніми (символи гірської ріки в Україні) Prut, CzeremoszЧеремош і Прут; етноніми Hucuł;бойки; найменування музичних інструментів та танців: flet róg kołomyjka.

У народних інтерпретаціях пісні поступово збагачувалися згадками про добре відомі чи нові історичні події. Один із варіантів польської народної пісні починається зверненням: «Hej, bracia opryszki». Українські приспіві-коломийки згадують про рекрутчину, натякають на бій під Кутами [1], опір німцям та росіянам [2].

Спільним для слов'янських пісень є зображення достатку, родючості і багатства Карпатської землі і лісів:

*Połonin step na szczytach gór,
tam trawa w pas się podnosi [14].*

*Свобідна тут вода, огонь,
Достатком хліба і паші.
Буйная тут землі одеж,*

Плекана піснев-росою [1].

Якщо у «Верховино, світку ти наш» більше акцентується на незалежності і свободі, то «Czerwony pas» змальовує звичне життя гуцула: його працю і відпочинок. Кількома рядками польська пісня чудово зображує особливий період із ранньої весни до перших заморозків, такий важливий для випасу овець на гірських пасовиськах:

Pękł rzeki grzbiet, popłynął lód,

*Czeremosz szimii po skale;
Nuż w dobry czas, kędziory trzód*

Weseli kapcie górale !...

Dla waszych trzód tam paszy dość,

*Tam niech się mnożą bogato,
Tam rimom ich pozwólcie rość,*

Tam idźcie na całe lato.

A, gdy już mróz posrebrzy las,

*Ładujcie ostrożne konie;
Wy z plonem swym witajcie nas,*

My z czarką podamy dłonie [13, с. 7-8]

Польська та українська пісні відзначаються оптимізмом, бадьорою і мажорною тональністю. Задріяність, пасивність, меланхолійність шотландця у пісні «Моє серце в верховині» є протилежністю веселій вдачі, активній позиції карпатських гуцулів щодо захисту рідної домівки.

Наразі українська пісня виконує свою національну репрезентативну функцію. Державні адміністрації чи хорові колективи, які представляють Івано-Франківську область на національному рівні, обов'язково везуть до української столиці саме цю пісню. Місцева ж громада щовесни проводить піснею «Верховино, світку ти наш» пастухів на полонини.

У свій час, поряд із іншими українськими піснями, які зазвучали в Україні у виконанні співаків із діаспори, була й «Верховино, світку ти наш», яка відіграла не лише культурну, а й суттєву суспільно-політичну роль. Надзвичайна популярність музичного альбому «Пісні України» (1980)

талановитої американської співачки українського походження Квітки Цісик сприяла відродженню української культури та національному самоототожненню України в добу 1990-х рр.

Сучасні українські виконавці, зокрема члени квартету «Легіт» із м. Надвірна Іван Степник та Сергій Кочержук, звертають увагу на схожість мелодії і слів «Червоного пасу» та «Верховино, світку ти наш», підкреслюючи необхідність проведення певного наукового дослідження щодо встановлення національного походження даних пісень.

На мій погляд, «terra incognita» для багатьох шанувальників народної пісенності передовсім лежить у літературному походженні зазначених творів, що може пролити світло на вирішення даної проблеми, оскільки, без сумніву подібні дискусії з приводу польської та української пісень точаться і в інших українських мистецьких колективах.

Відомості про пісню «Czerwony pas, za pasem broń» вважав за необхідне помістити у «Словнику міфів і культурних традицій» («Słownik mitów i tradycji kultury», перше видання 1985 р.) видатний польський лексикограф, автор фундаментальних енциклопедичних видань Владислав Копалінські (Władysław Kopaliński (1907-2007)): ««Czerwony pas, za pasem broń» є популярною арією старого горянина Максима Тихончука із драми «Карпатські горяни» («Karpaccy górale») (1843) Юзефа Коженьовського» [12, с. 201]. Фактично, ця пісня і розпочинає п'єсу, бо автор подає її на перших же сторінках першого акту першої сцени.

У приватній бібліотеці польського вченого В. Копалінські, яку той заповів передати одному із вищих навчальних закладів¹, знаходимо два пісенника, які містять означену пісню [9, с. 11]. Видані збірники також засвідчують популярність пісні серед поляків та її перехід зі сфери літератури до фольклору.

Ось як польський дослідник творчості Коженьовського Броніслав Чарнік (Czarnik Bronisław) характеризує «Czerwony pas» та «Hej! bracia opryszki!» у книзі «Korzeniowski i «Karpaccy górale»» (Brody: Drukiem Feliksa Westa, 1898):

¹ Восени 2008 р. вдова В. Копалінські передала приватну бібліотеку свого чоловіка польському відділенню Інституту філології Прикарпатського університету ім. В. Стефаника. Студенти та викладачі навчального закладу мають можливість працювати із подарованими виданнями у читальному залі полоністики.

«пісні широко знані і співані до сьогоднішнього дня. Проте вони не мають жодного зв'язку із народною піснею, бо є повністю літературними творами. Народна пісня не знає руської народної пісні і була для них зразком... Людським почуттям, взятих із життя природи, автор надав класичного лоску та властивостей свого стилю: використання зворотів повних і заокруглених» [8, с. 28-29]. Коментар Б. Чарніка є важливим для історичного розгляду даних поетичних текстів.

У передньому слові до драми Ю. Коженювський написав: «У 1840 р. у Карпатах, де я побував, ще жила у селі Жаб'є вдова стрільця, якого вбив молодий горянин, який був жорстоко скривджений його нелюдським і безправним вчинком. Через два роки він утік із полку, щоб помститися за свою кривду. Його історію розповість вам кожний горянин і додасть: «Щасливий він, його повісили наче пана!»» [8, с. 6]. Бачимо, що у середині 50-х рр. XIX ст. опришківський рух був досі активним, що і спонукало Коженювського до розробки тематики розбійництва.

УВ 1848 р. український поет Микола Устиянович (1811-1885), один із найвизначніших представників галицької школи романтиків, перекладає «Карпатські горяни» Коженювського. За життя Устияновича із перекладеної ним п'єси у світ вийшли лише дві пісні: «Верховинець» (1853_р.) і «Пісня опришків» (1850_р.). Саме переспів «Червоного пасу» Коженювського стає основою самобутнього твору Устияновича «Верховинець». Як, врешті, і «Пісня опришків», при перекладі якої український поет дотримувався польського ориґіналу. Відомо, що саме ці пісні принесли йому найбільшу славу.

Змальовуючи правдивий випадок із життя гуцулів, драма Ю. Коженювського «Карпатські горяни» отримала нове успішне та довготривале життя серед самих українських гуцулів на початку XX ст. завдяки зусиллям українського письменника, композитора та бандуриста, але насамперед театрального діяча і режисера Гната Хоткевича (1877-1938).

Важливим є те, що біографії та дороги Ю. Коженювського та Г. Хоткевича дивним чином переплітаються у двох місцях: Харкові та Верховині. Хронологічно написання драми Ю. Коженювським належить до

часів його перебування-вигнання у Харкові (1838-1846) і представляє собою другий період польського Романтизму. Тоді події Листопадового повстання 1831 р. спричинили до еміграції багатьох представників польської романтичної течії за кордон, або ж всередину Російської імперії. Коженцьовський не став винятком і з родиною змушений був спочатку переїхати до Києва, а в 1838 р. — до Харкова. У 1906 р. Хоткевич — уродженець Харкова з метою уникнення арешту вимушений був емігрувати із рідного міста (де в заслання польський митець написав драму «Карпатські горяни») до Гуцульщини — місця реальних подій, які лягли в основу драми.

Тут, у гірському селі Красноїлля (Верховинський р-н, Івано-Франківська обл.), Г. Хоткевич організує унікальне мистецьке явище — Гуцульський театр із напівписьменних молодих гуцулів, які ніколи не бачили сцени, проте мали вроджений акторський хист до співу, танців, гри на музичних інструментах. Українські дослідники театральної діяльності Хоткевича Н. Струтинська та А. Сап'юлкіна наголошують на поєднанні наддніпрянським митцем традицій українського і фольклорного театрів, що і заклало підвалини успішності самобутнього Гуцульського театру [5, с. 41].

У 1910 р. п'єса польського драматурга Ю. Коженцьовського у перекладі гуцульською говіркою Г. Хоткевича стала першою постановкою Гуцульського театру і по сьогодні залишається в його репертуарі. На здогад місцевих мешканців, Хоткевичу, як і багатьом іншим дослідникам гуцульського фольклору, допомагав у перекладі п'єси та матеріалами Петро Шекерик-Доників.

У 2006 р. режисер театру Марія Дідушко розповіла автору статті «Феномен гуцульського театру» цікаві деталі про самі початки Гуцульського театру та його успішні гастрольні виступи: «Першою п'єсою, яку поставили аматори, була адаптована драма польського письменника Коженцьовського «Антін Ревізорчук», яка мала назву «Верховинці»... Отож виходить, що ніякого театру немає, карпатці показували своє повсякдення. Після першого вдалого виступу були гастролі у Жаб'єму, Надвірній, Долині, Стрию, Кракові, Львові, Бродях та інших містах, де упродовж 90 днів актори дали 68 вистав у 61 місті.

Виступи у Кракові стали своєрідним екзаменом на національну і мистецьку зрілість гуцулів, яких польські пани вважали ні на що нездатними п'яницями та розбійниками» [3].

Як повідомляє теперішній керівник Гуцульського театру Володимир Сінітович, у процесі численних переробок п'єса «Верховинці» зазнала неминучих змін і він не знайомий із піснею «Czerwony pas». Натомість, Максим виконує іншу пісню «*Чорногора хліб не родить, не родить пшеницю / Викохує легіників сиром і женцицев* (сироваткою — О.К.)». На думку В. Сінітовича дана пісня увійшла до п'єси ще з часів Г. Хоткевича. І зараз вона залишається актуальною, бо є складовою сучасного гуцульського репертуару. Закінчується пісня такими промовистими рядками:

*Верховино, Чорногоро, наш ти рідний краю,
А хто з тобов розлучиться — в'єне й вмирає.*

У драмі присутній і переспів М. Устияновича, правда, звучить лише музичне його оформлення, здійснене українським композитором М. Лисенком. Максим спілкується із Антосем Ревізорчуком за посередництвом української мелодії «Верховино», озвучення якої нагадує рекруту про домівку у епізоді, коли той стоїть на військовій варті, а Максим шукає його. На сьогодні, отже, відпадає потреба у словесному супроводі, бо уже сам мотив є добре упізнаваним серед горян. Набравши ознак символу батьківщини для українських гуцулів, пісня стала для них своєю, рідною, і уже не важливо, чи знають вони достеменно генезу й історію поезії М. Устияновича.

Висновки та перспектива подальших досліджень. Отже, припускаємо, що Р. Бернс та Ю. Коженювський написали пісні, які оспівують патріотичні почуття шотландських горян та Карпатських гуцулів, незалежно одне від одного. Підґрунтям для створення драми «Карпатські горяни» та її елементу — пісні «Czerwony pas, za pasem broń» став реальний етнографічний та соціальний матеріал із життя українських гуцулів Верховинського р-ну. В даному випадку відбувся акт спільної україно-польської творчості. На мою думку, украй важко, а, мабуть, і не можливо виокремити домінанту польської чи української культур, обидві з яких внесли свою відповідну лепту у створення поетичного твору. Тісні просторово-часові контактено-генетичні зв'язки стали поштовхом

для переробки «Czerwony pas» та створення М. Устияновичем оригінальної поезії «Верховино, світку ти наш».

Усі поезії народилися в добу романтизму і з самого початку планувалися для пісенного виконання. Із еволюцією культурних функцій у польській та українській піснях з'явився новий елемент — приспів. Більше того, текстовий та музичний виміри слов'янських та шотландської пісень демонструють екстравертність карпатських гуцулів та інтровертивність шотландців, що до певної міри суперечить усталеним науковим висновкам про ментальність української та британської націй. Проте ж загальновідомо, що своєю культурою та національними рисами горяни відрізняються від мешканців рівнин.

Перспектива подальшого дослідження вбачається у зосередженні уваги на компаративному аналізі синхронних літературних явищ, які виникають у зонах пограниччя за обставин інтенсивного міжкультурного обміну. Виявлення та дослідження типологічно схожих творів, які зародилися у просторово віддалених етнічних ареалах за подібних суспільно-політичних та географічних умов, також дадуть важливі результати для подальших порівняльних студій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верховино, світку ти наш! [Електронний ресурс] — Режим доступу <http://www.pisni.org.ua/songs/18101.html>.
2. Верховино. [Електронний ресурс] — Режим доступу <http://www.pisni.org.ua/songs/7446.html>.
3. Леміш Мирон. Феномен гуцульського театру [Електронний ресурс] // Хай Вей. — 24 березня 2006. — Режим доступу: <http://h.ua/story/9865/>.
4. Роберт Бернс. Поезії / Переклад М. Лукаша та В. Мисика. — К., 1965. — 208 с.
5. Струтинська Н., Сап'юлкіна А. Гнат Хоткевич. Віддзеркалення особистості на сторінках архіву / Наталія Струтинська, Ада Сап'юлкіна // Театрознавчий журнал «Просценіум». — 2008. — Випуск 3 (22). — С. 39 — 42.

6. Устиянович М.Л. Поезії / Микола Устиянович // Редкол.: І.Ф. Драч та ін. – К., 1987. — 255 с.
7. Burns R. My heart's in the Highlands // The Complete Works of Robert Burns: containing his poems, songs, and correspondence. With a new life of the poet, and notices, critical and biographical, by Allan Cunningham / Robert Burns. – Boston, 1885. – P. 237.
8. Czarnik B. Korzeniowski i «Karpaccy górale» / B. Czarnik. — Brody, 1898. — 36 s.
9. Czerwony pas // Plynie piesn nasza. Spiewnik towarzyski na trzy glosy rowne. – Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1979. – S. 41-43.
10. Czerwony pas // Spiewnik na cale zycie. – Wroclaw, 2002. – S. 320.
11. Czerwony pas [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://pl.wikisource.org/wiki/Czerwony_pas.
12. Kopalinski W. Czerwony pas, za pasem broń / W. Kopalinski // Kopalinski W. Sownik mitow i tradycji kultury / W. Kopalinski. – Warszawa, 2003. – S. 201.
13. Korzeniowski J. Karpaccy górale; dramat w trzech aktach / J. Korzeniowski. — Warszawa, 1967. — 62 s.
14. Pieśń górali [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.bibliotekapiosenki.pl/Piesn_gorali#ps7.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Прізвище, ім'я, по батькові	Карбашевська Оксана Василівна Karbachevska Oksana Vasylivna
Місце роботи	Аспірантка кафедри світової літератури Інституту філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаніка
Домашня адреса	вул. Незалежності 152, кв.24, м. Івано-Франківськ, 76002

Домашній телефон	(0342) 735865 0503386525
E-mail	oksanasplice@gmail.com oksana_splace@ukr.net